

ПАМ'ЯТІ

Антон Антонович ВАЛЬТЕРА

2 січня 2021 року мінералогічна наука зазнала відчутної втрати — на 88 році життя пішов від нас відомий український мінералог, доктор геолого-мінералогічних наук Вальтер Антон Антонович — видатний учений у галузі загальної, структурної, прикладної мінералогії, фізико-хімічної петрології, фізики мінералів і порівняльної планетології.

Народився Антон Вальтер у Харкові*, у сім'ї академіка Антона Карловича Вальтера — відомого фізика-теоретика, представника дуже знаної харківської групи фізиків-атомників СРСР. Майбутній учений виріс в інтелектуальній, інтелігентній і високодуховній атмосфері, яка вплинула на все його подальше життя. Добре вчився, активно займався спортом, позакласово вивчав англійську мову. Рідною була російська, однак українську освоїв на високому рівні. Батьки пророкували йому кар'єру фізика, та він вибрав геологію і закінчив геологічний факультет Харківського державного університету імені О.М. Горького (нині — Харківський

національний університет імені В.Н. Каразіна). До навчання ставився відповідально, здобув міцні знання з петрографії й мінералогії, особливо — з кристалооптики мінералів.

Після закінчення вишу деякий час працював на Далекому Сході СРСР та сімейні обставини змусили перебраться до України. 1959 р. розпочав наукову кар'єру в Інституті мінеральних ресурсів (далі ІМР, м. Сімферополь). Разом з іншими співробітниками зосередився на вивченні мінералогії Ожтєбрьського та Покрово-Кирєївського масивів, кристалохімії мінералів-носіїв рідкісних металів у лужних породах Приазов'я, виявив кілька нових мінеральних видів для надр України. Наслідком багаторічних досліджень і навчання в аспірантурі став захист кандидатської дисертації "Мінералогія нефелінових порід Східного Приазов'я" (1964). Сімейні обставини знову змусили його переїхати до Харкова, де займає посаду доцента на кафедрі мінералогії і петрографії Харківського університету, читає лекції з мінералогії і петрографії з основами кристалооптики.

Попри захоплення геологією, фізика його не відпускала. Ще в ІМРі, вивчаючи дикіт із Бахтинського флюоритового родовища, уперше застосував для дослідження мінералу інфрачервону спектроскопію. У Харкові його увагу привернули можливості мессбауєрівської спектроскопії і він першим застосував її для вивчення мінералів. Завдяки цьому й перейшов на роботу до Харківського фізико-технічного інституту низьких температур (1970). Та вже через рік на запрошення академіка Євгена Лазаренка переїхав до Києва, щоб допомогти створити в Інституті геологічних наук лабораторію фізичних методів дослідження мінералів, яку сам і очолив (1971—1983).

Новим захопленням стали вибухові метеоритні кратери. Як мінералог, А. Вальтер зацікавився імпактними діамантами та іншими змі-

* Детальніше див. *Мінерал. журн.* 2013. 35, № 4. С. 114—117.

нами у мінералах, що утворюються внаслідок ударного метаморфізму. Десятирічні дослідження завершилися захистом докторської дисертації "Минералогические индикаторы ударного метаморфизма, геологическое строение и импактные алмазы взрывных метеоритных кратеров Украинского щита" (1980). А.А. Вальтер був не лише відкривачем метеоритних кратерів в Україні, його праці з вивчення метеоритних кратерів були піонерськими у світовій практиці.

Ще раніше Антон Антонович зацікавився цеолітами закарпатських родовищ. І коли сталася Чорнобильська трагедія, він запропонував використовувати їх як природні сорбенти для ліквідації наслідків аварії. Цією й іншими проблемами, зокрема рудами урану, він займався у Відділенні металогенії при Інституті геохімії і фізики мінералів, яке з 1994 р. виокремилось в Інститут геохімії навколишнього середовища (нині — ДУ "Інститут геохімії навколишнього середовища НАН України"), де Антон Антонович займав посади завідувача відділу рудних родовищ (1982—1994) і головного наукового співробітника (1994—1998). Водночас він виконував функції наукового радника у Держкомітеті з рідкісних, дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння (1994—1995), помічника голови Державного комітету України з питань науки і технологій (1995), співробітника Державного комітету України з науки, техніки та промислової політики (1995—1996).

І знову фізика манить його. 1998 року Антон Вальтер переходить на роботу в Інститут прикладної фізики НАН України, стає завідувачем розташованого у Києві відділу фізичних методів аналізу руд. На цій посаді вчений працював понад 20 років. Тепер його зацікавленням стали стабільні ізотопи, яких дедалі частіше затребує народне господарство. Антон Антонович вивчає мінерали, у яких можливе природне збагачення необхідними ізотопами осмію, кальцію, урану, плумбуму. У пошуках моноізотопної сировини він працює на межі мінералогії і ядерної фізики.

Перші наукові праці А.А. Вальтер опублікував у студентські роки. Його науковий доробок становить 330 праць. І кожна праця — це пер-

лина, завжди щось нове, піонерське, унікальне. Коло інтересів Антона Антоновича неможливо визначити одним реченням. У Вікіпедії про нього написано: "Досліджує питання прикладної, структурної та загальної мінералогії, геохімії, фізико-хімічної петрології, планетології, фізики мінералів, мінералогії рідкісно-металевих, золоторудних і нерудних родовищ України. Встановив новий тип геологічних структур в Україні — викопні метеоритні кратери і їх алмазоносність, новий тип корисних копалин — моноізотопну сировину". Антон Антонович був дуже прогресивним вченим. Постійно цікавився новими методами дослідження мінеральної речовини та новими об'єктами дослідження, які потім зацікавлювали інших дослідників. Учених такого рівня дуже мало в Україні, таких глибоких знавців мінералогії — не залишилося.

У повсякденному житті він був дуже скромним, не гнався за почеснями. Всі його нагороди — це грамоти та медалі громадських організацій — медаль В.І. Лучицького (2003) і медаль імені академіка Євгена Лазаренка (2011). Не цурався громадської роботи. Багато сил віддав Українському мінералогічному товариству (УМТ) з часів його створення, тривалий час очолював Київське відділення УМТ, неодноразово його обирали віцепрезидентом, сприяв організації премії імені академіка Є.К. Лазаренка для молодих вчених, очолював Комітет з присудження премій. Протягом багатьох років А.А. Вальтер був членом редколегії та заступником головного редактора "Мінералогічного журналу. *Mineralogical Journal Ukraine*". Глибокі різнобічні знання з фізики, хімії, геології та навіть планетології робили його незамінним експертом наукових рукописів, підготовлених на стику різних наук.

Це була надзвичайно інтелігентна, щира, товариська та доброзичлива людина, з розумінням і тонким почуттям гумору. До похилого віку він зберіг юнацький ентузіазм і хлопчачу безпосередність. Нам дуже його не вистачатиме.

Г. КУЛЬЧИЦЬКА, В. КВАСНИЦЯ, Ф. КАМІНСЬКИЙ,
Д. ВОЗНЯК, Є. ЛАЗАРЕНКО, О. ЛАЗАРЕНКО,
К. ІЛЬЧЕНКО, Т. ЛУПАШКО, О. ГРЕЧАНОВСЬКА

Надійшла 24.01.2021